

Emlékeim Gyurka bácsiról

Még középiskolás voltam, amikor először jártam az Urániában. Egy osztálytársam vitt fel a kéthetenként kedden rendezett csillagászati szakkörbe, amelyet Ponori Thewrewk Aurél vezetett, de Kulin Gyurka bácsi (az Uránia akkori igazgatója) is gyakran felkereste. A szakkörbe mindenféle életkorú és foglalkozású ember járt, csak annyi volt bennük a közös, hogy lelkesedtek a csillagászatért. Minden szakkörön kiselőadások hangzottak el, amelyeket a szakkör vállalkozó szellemű tagjai tartottak; ezek színvonala éppoly változatos volt, mint a szakkör tagsága.

Nem tudom már, ki és miről beszélt akkor, de arra emlékszem, hogy kezdés előtt bejött egy sötét ruhás, ősz bácsi, és a barátom oldalba bökött: ez Gyurka bácsi! Ismertem már őt egy filmről (ez is milyen jellemző: először az 1962-es világvége előtt készített ismeretterjesztő filmen láttam őt, amint mindenki számára világosan elmagyarázta, hogy nem lesz semmiféle világvége), de személyesen akkor láttam őt először. Leült az előadótér elején egy székre, kicsit eltréfálkozott az ismerős szakkörösökkel, majd megkezdődött a kiselőadás. Az előadó amatőr volt, és valami égimechanikai problémával meggyűlt a baja. A hallgatóság és az előadó vitába kezdett, de nem sikerült tisztázni a kérdést. Gyurka bácsi egy darabig hallgatta a vitát, aztán felállt és dűnyögve a táblához ment. Felírt néhány képletet, s egy pillanat alatt megoldotta a problémát. "Tessék!" — mondta, és leült.

A szakkörön kívül is sokszor, sokhelyütt találkozhattam vele, így pl. Szentendrén, a CSBK alakuló ülésén, amelyen, bár tanítási idő volt, osztályfőnököm engedélyével részt vehettem. De találkozhattunk vele mindenütt, ahol a természettudomány s főként a csillagászat nép-

szerűsítése terén tenni lehetett valamit. Beszélt a rádióban és a televízióban, írta cikkeit és könyveit, csiszolta távcsőtükréit s ki tudja, hány előadást tartott országszerte.

A távcső világa első, 1941-es kiadását sokáig csak hírből ismertem, nem tudtam megszerezni. Amikor 1958-ban újra, korszerűsítve kiadták, azonnal megvettem és sokszor elolvastam. Hosszú ideig ez a könyv nyújtotta számomra a legtöbb megbízható információt a csillagászatról. Akkor feleslegesnek látszott az első kiadás asztrológia-fejezete, mert reménykedtünk, hogy e bábóna, legalább hazánkban, végleg kimúlt. Így aztán ezzel a fejezettel, amely ma aktuálisabb, mint 1941-ben, szintén csak jóval később ismerkedtem meg. A későbbi kiadásoknak Gyurka bácsi a szerkesztője volt és csak részben a szerzője. Természetesen e kiadások is fontosak voltak, hiszen a csillagászat épp leggyorsabban fejlődő időszakát élte és éli, szükségesegek hát a mindig új és friss információk. De az első két változat hangulatát ezek a vaskos kézikönyvek nem tudják visszaadni.

A budapesti Planetárium sosem épült volna meg Gyurka bácsi évtizedes erőfeszítései nélkül. A Planetárium megnyitásakor Gyurka bácsi már nyugdíjban volt, ami persze nem jelentette azt, hogy abbahagyta volna a munkát. Tovább dolgozott műhelyében, amely a maihoz képest bizonyára kevésbé jól felszerelt volt és kevesebb távcsövet állított elő, jelentősége azonban óriási. "Mindenkinek meg kell adni a lehetőséget, hogy legalább egy kis távcsőbe belenézhesen s része lehessen abban az élményben, amiben a tudomány történetében elsőként Galileinek volt része" — mondogatta Gyurka bácsi. Ehhez távcsövek százaire volt szükség, az érdeklődők azonban ilyesmit nem tudtak vásá-

rolni, mert nem volt hol; alkatrészekből összeállítani sem tudták, mert nem értettek hozzá. Gyurka bácsi tehát mozgalmat indított, hogy minél többen tanuljanak meg egyszerű távcsövet építeni és használni. Mozgalma, mint ma már kimondhatjuk, elérte célját. Sőt annál többet is: hazánkban fellendült az amatőr csillagász-mozgalom.

Más viszonyok között éltünk akkoriban. Az ismeretterjesztésben számíthatunk az amatőr csillagászok lelkesedésére, nem kellett hozzá különösebb szervezés vagy sok pénz. Az urániabeli bemutatók belépődíja csak jelképes volt, és jelképes volt az a pénz is, amit a bemutatók kaptak. Mégis eredményesen folyt a munka.

Ma pedig... de ezt nem kell részleteznie, tudjuk mindnyájan, hol tart ma a csillagászati ismeretterjesztés. Természetes persze, hogy változnak az idők, s a megváltozott helyzet új módszereket követel; de hol vannak ezek az új módszerek? Gyurka bácsi mindent megtett, hogy megállítsa vagy legalább lassítsa a hanyatlást. Sajnos azonban, szenvedélyes hangú (és rendszerint teljesen jogos) kritikáinak semmi foganatja nem lett, hacsak az nem, hogy ő maga egyre jobban elszigetelődött, s egyre kevesebb figyelmetek rá. Ez egészen napjainkig, sajnos, nem számít kivételes esetnek. De biztos vagyok benne, hogy ha hallgattak volna rá azok, akiknek hatalom volt a kezében, akkor ma jobb helyzetben lenne a természettudományos ismeretterjesztés!

CSABA GYÖRGY

MCSE-túra

Május 4-én kerékpártúrát szervez az MCSE a Budapest—Bicske—Zsámbék—Budapest útvonalon.

Felkeressük a bicskei csillagvizsgálóromot, a zsámbéki napórát és a Hercules csillagvizsgálót.

Találkozunk de. 9-kor a Gesztenyés-kertben, a Novotel szálló mellett.

Ésős időben a túra elmarad!

Meteor évkönyv 1990

A csillagászat barátainak figyelmébe ajánljuk a Magyar Csillagászati Egyesület évkönyvét. A Meteor évkönyv 1990 könnyen kezelhető, kezdőknek és haladóknak egyaránt sok érdekességet kínál. A hónapok csillagos egét bemutató térképeink megkönnyítik a csillagképekkel ismerkedők dolgát; ugyancsak havonkénti bontásban bemutatjuk a bolygók távcsőben látható képét. Természetesen megadjuk a legfontosabb csillagászati információkat is: a Nap és a Hold kelte, a Hold pontos fázisai, a nagybolygók adatai, az 1990. évi nap- és holdfogyatkozások stb. Az 1990-ben látható periodikus üstökösök, kisbolygók, meteorrajok, változócsillagok adatai más hazai forrásból nem szerezhetőek be. Évkönyvünk ára 60 Ft. A következő címen rendelhető meg (piros pénzesutalványon): Magyar Csillagászati Egyesület, 1016 Budapest, Sánc u. 3/b.

Meteor '90 észlelőtábor

Az augusztus 17—24. között megrendezésre kerülő táborra már most lehet jelentkezni, a részvételi díj 1600 Ft, MCSE-tagoknak 1300 Ft. Az összeget a Magyar Csillagászati Egyesület számára küldjük piros pénzesutalványon, a következő címre: 1016 Budapest, Sánc u. 3/b. Budapestiek személyesen is befizethetik, az Egyesület titkársági ügyeletein (hétfőn és szerdán 18—22 ó. között, az Uránia Csillagvizsgálóban)

A Föld és Ég májusi számának tartalmából

Félbeszakítás és a Kvant-2 Űrkutatás Indiában

A hónap csillagképe: Libra
Tanárok figyelmébe ajánljuk: Időmérés
Jemen iszlám csillagászatának története